

Tři prózy

**Ladislav
Fuks**

ČESKÁ KNIŽNICE

Vydávají Nadační fond Česká knižnice, Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.,
a vydavatelství Host

www.kniznice.cz

Ústav pro českou literaturu
Akademie věd ČR

Akademie věd
České republiky

Strategie AV21

Špičkový výzkum ve veřejném zájmu

Ediční přípravu svazku zajistil Nadační fond Česká knižnice za finanční podpory
Ministerstva kultury ČR.

Vychází za finanční podpory Ministerstva kultury ČR.

Publikace vznikla s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné
instituce 68378068 (ÚČL AV ČR, v. v. i.).

Při práci na publikaci byly využity zdroje výzkumné infrastruktury
Česká literární bibliografie (<http://clb.ucl.cas.cz>).

Ediční příprava a komentář Erik Gilk

Vědecká redakce Jiří Holý

Editor © Erik Gilk, 2021

Commentary © Erik Gilk, 2021

© Ladislav Fuks — dědicové c/o DILIA, 2021

Cover art © Karel Nepraš — dědicové, 2021

Cover photo © Národní galerie Praha, 2021

© Nadační fond Česká knižnice, 2021

© Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2021

© Host — vydavatelství, s. r. o., 2021, 2022 (elektronické vydání)

ISBN 978-80-275-0772-6 (PDF)

**PAN THEODOR
MUNDSTOCK**

Kdysi dal jeden rabbi svým žákům tuto otázku:

„Čeho si má člověk v životě nejvíc vážit?“

První žák odpověděl: „Dobře vidoucího zraku.“

Druhý odpověděl: „Dobrého přítele.“

Třetí prohlásil: „Dobrého souseda.“

Čtvrtý zvolal: „Zření budoucích věcí.“

Pátý řekl: „Dobrého srdce.“

*Rabbi souhlasil s názorem posledním,
neboť v něm je obsaženo všechno předchozí.*

Talmud, Pirkej avot, 10

Když přišel z nákupu, byla téměř tma, a tak hned v předsínce rozsvítil. Objevil se jeho stín, a než se odvážil pohlédnout zpět na dveře, stín se vrhl na dopisní schránku a pak do pokoje.

Jeho stín stiskl knoflík lampy, roztrhl obálku a přelétl první a poslední řádku.

Klesl do křesla u psacího stolu a jeho oči ustrnuly na Kolumbově plachetnici na bledém stínidle lampy.

„Mám zničené nervy, Mone,“ řekne svému stínu s pohledem upřeným na loď, „když se ve schránce něco bělá, hned vidím předvolánku, a zatím není na obálce ani úřední razítko.“ A v duchu si myslí: mám zničené nervy, ale teď by už můj stín Mon mohl jít.

Stín se z něho stáhl a na jeho čelo a hruď dopadlo bledé světlo lampy. „Bohudíky,“ zašeptal a zlehka pohladil tvora, který si mu zatím stoupl k nohám. Tvor měl, jak se mu zdálo, kropenaté tilko, jasně červená očka a žlutý zobáček a teď k němu vzhlížel pln radosti, že šťastně přišel z nákupu.

„Šťastně jsem přišel z nákupu, ale mám zničené nervy, slípko,“ řekl smutně, „je to normální dopis a já hned vidím předvolánku. Vždyť se na tu schránku nemohu ani kouknout.“ A potřásaje hlavou vezme dopis a čte:

Vážený pane Mundstock.

Staráte se o rozmanité tvory, které zplodila tato země, ale že jsou Šternovi, nevíte. Neobjevil jste se půl roku. Proč se teď na podzim nestrojíte? Šimon Vás potkal v Havelské bez kabátu ve větru a dešti. Zdravil Vás, ale Vy jste ho přehlédli, a tak si netroufal k Vám jít. Chce, abyste k nám přišel. Také ta stará nebohá, víte proč, vyložit karty. A také Frýda, ale pane Mundstock, ta chřadne. Bojím se, že je za tím rozchod s p. inženýrem. Je to trapné neštěstí, o kterém Vy ještě nevíte. Nešťastná se nemám s kým poradit, prosím Vás, Otto mávne rukou, však ho třicet let znáte, se starou nebohou se dá mluvit už jen pozpátku a dr. Proppera ranila mrtvice, kéž ho Hospodin spasí. Jediná má naděje jste Vy. Čekáme Vás kvečeru, kdy se ještě smí vyjít na ulici, to sedáváme v jídelně. Můžete i předem napsat, abychom se tam patřičně sešli, říká Otto, že to by bylo nejlepší, ale nemusíte, co ten řekne, nemá vůbec smysl. Srdečně Vás zdraví Vaši

Šternovi

P. S. Pane Mundstock, pláču, kudy chodím, a to vůbec nemyslím na hrůzu, co nás čeká. Netroufám si tu hrůzu ani připomenout. Víte o ní něco? Tak prosím Vás, hned přijďte. K. Š.

„Tak vidíš, slípko, paní Šternová,“ s pohnutím odloží dopis a pohladí tvora po hřbítku, „byl jsem tam včera a dnes mě zvou zas. Frýda se rozešla se snoubencem, neštěstí. Šimon...“

Trhne rukou a strne. Že by ho byl potkal a přehlédli? V Havelské? V Ha-vel-ské? Hlava mu klesne do dlaní. Bože, kdy to jen Starým Městem šel, zoufale přemýšlí, když mu Bäckrovi řekli, že Steiner a Knapp utekli na Slovensko k povstalcům, ale ti bydlí v Baltazarské. Šel hrbolatou Mečírskou s drogerií na rohu. Pak do spořitelny s činží, ale Mydlářskou. To jediné, když byl u starého Moše Hause v jeho bývalém vetešnictví v Benediktské, ale spěchal Maislovou, aby ho nikdo neviděl. Havelskou nešel tři roky, od doby, kdy sem vtrhli Němci, ví to jistěji než vlastní jméno, Šimon tam potkal někoho jiného a věří, že on ho přehlédli... A tu ho náhle zachvátí jakási lítost, musí vyprostit hlavu z dlaní a smutně se usmát na tvora u svých nohou.

„Víš, slepičko,“ říká s pohledem do prázdna, „odedávna jsem mu nosil známky, které jsem pro něho stříhal ze starých dopisů v Havelské, a on si je lepil do sešitku, jak bych ho teď potkal a neviděl, copak je to možné? Na Purim jsem ho vodil do zoologické zahrady, tam měl nejraději opice a slony, ovšem i slípky, slepičko,“ hladí krček tvora, nadšeně se točícího uchem k jeho tváři, a náhle si vzpomíná, jak Šimon vydržel stát před opičími klecemi s kornoutkem burských oříšků, které od něho dostal a s nimiž si dobře nevěděl rady. Pozoroval, jak opice dovedně louskají oříšky, a lítostivě se bránil: „Ale já už to taky tak dovedu a skákat taky a houpat, že už jsem taky jako voni? To jenom ale že nemám klec.“ A on se usmál, pohladil ho a řekl: „Ale ty jsi lepší. Vždyť ty jsi přece člověk a oni jsou jenom opičky, víš?“ a bylo mu veselo... „No a na Chanuka jsem ho bral do divadélka na Kašpárka,“ šeptá s pohledem na Kolumbovu loď a vzpomíná si, jak jednou byli s Šimonem na Šípkové Růžence. Všechno v té pohádce bylo jasné, růžové a křehké jako z porculánu, i loutky měly růžové šaty a tváře. Přišel Kašpárek, zasadil na zahradě růži a bál se, aby nezbledla. Šimon se bál s ním a šeptal: „Co bude s růží?“ A on se usmál a řekl mu: „Vyroste jako ty!“ Pak přišel čarodějník, růži začaroval, Růženka se píchla o její trn a usnula. Když pak Kašpárek Růženku vysvobodil a ona vstala z rakve, ta růže ještě povyrostla, zkrásněla a on Šimonovi řekl: „Tak vidíš, a všechny čáry jsou pryč,“ a Šimon zatřepal rukama a radoval se, že to tak dopadlo, ano, vzpomíná si, tak to bývalo, když ho vodil na Chanuka na Kašpárka... Ale vtom si připomene, bože, na Chanuka na Kašpárka, ale tady v Havelské chodí někdo jiný a on si mě spletl. Trhne rukou a začne mu tuhnout šije. Tvor zděšeně mávne křídly, ale vtom u sousedů Čížků tlukou hodiny.

„Slípko,“ vzchopí se, „udělám večeři, máš hlad, viď, tak pojď...,“ a s podporou opěradel křesla a s hlavou plnou těžkých myšlenek vstane a jde do předsínky něco dělat s nákupem, dvěma bílými sáčky, které mu spadly na proutěnou židli u dveří, když se otočil ke schránce.

Všecek rozrušen nese sáčky za závěs, kde má jakýsi kuchyňský kout, a myslí si, ještě dobře, že ten Mon tak snadno odešel, alespoň

mě nebude trápit, ale pak ho spatří stát opodál. Moc daleko neodešel, myslí si, chce mě trápit. A dělá, že ho nevidí.

„Uvaříme,“ kývne tvorovi, jenž ho zvědavě pozoruje, „dnes budeme hodovat,“ a ukáže mu papírové sáčky. Otře se mu o nohu a odstoupí, ví proč. Aby na něho snad nekřičel, že se mu při vaření plete pod nohy. Najde kousek cibule a tuku a chce shánět dál, ale vtom promluví Mon.

— Že ho zase zvou, když tam byl včera, jak říká, zašeptá a ztichne.

Už je to zde, vzdychne a hledá pod stolkem, přece to řekl! Kvůli Šimonovi. A poradit se o Frýdění! Přece to napsala jasně. A karty staré nebohé. Ale karty i jí, paní Šternové, myslí si v duchu, té první ze všech, propána, oni mě zvou už i kvůli kartám...

„Ale to je pošetilost,“ mávne k mžikajícím očkám tvora, „to mě naučila cikánka u Váhu, když jsem tam jednou o dovolené zabloudil. Dal jsem jí za to peníze a šňůry na prádlo..“ Zjistí, že pod stolkem už nic nemá a že zapomněl vzít chléb, ale je pozdě. Stejně ho dnes nepotřebujeme, když budou hody, myslí si a řekne:

„Ale naučila mě to dobře, vždyť ty karty Šternům úplně vycházejí.“

— Až na to smutné, o čem nemluví, řekne Mon, tak proč ho zvou?

Tvor mu zobne do boty a on vzpomene, že potřebuje bledě modrou misku. Na stolku však spatří kroužek po hrnku a vezme hadřík, neboť je zvyklý mít všechno ve své skromné domácnosti čisté.

— Tak proč, řekne Mon.

Bože, myslí si, přece kvůli šťastnější minulosti! Když v neděli dopoledne měli okno dokořán a paní Šternová smažila telecí řízky. Když se točila u plotny, míchala, přisypávala, přilávala, přisolovala, do takové bledě modré misky strkala, cibuli krájela na prkénku a nožem ji shrábla, ale pak se to za deset minut snědlo a bylo po všem, ledaže to tu dobu chutnalo. Také jemu, chudáku, kterého Šternovi zvali na nedělní oběd. A když sklídila stůl, brala hadřík, navlhčila, do pytlíku se sodou za kamna sáhla a po stole jezdila sem tam, až se leskl. Neboť byla zvyklá mít všechno ve své domácnosti čisté. Ale to bylo naposled před třemi léty, a dnes? Ach, dnes paní Šternová s bídou utře kroužek po hrnku a vaří něco, co by v nouzi jedla leda slípka.

„Pospíšíš si, to víš,“ chlácholí tvora, neboť ťuká zobáčkem do země, a navlhčí hadřík, sáhne do pytlíku se sodou za vařič a jezdí sem tam po stolku, až se leskne. Ještě štěstí, že jsem se tak dobře naučil vařit, řekne, kdepak jsem to asi pochytil...

— Tak proč ho zvou! zvolá Mon.

Najde misku a přistaví ji k vařiči. „To bych měl,“ řekne.

— Tak proč! křikne Mon.

„Víš, ještě musím najít sirky,“ řekne tvorovi s povzdechem, a jak je hledá, vzpomíná na Ottu, který s ním, zatímco paní Šternová vařila, seděl u kuchyňského stolu a ptal se ho na novinky z Havelské, kde se nic nedělo za těch třicet let, co tam chodil, takže vlastně se ho vůbec na nic neptal a mlčel, nanejvýš občas hodil rukou. Ale Otto se nikdy s nikým nehádal a přitom měl na Zelném trhu krám se střížním zbožím a dvě děti, kterým měl něco zanechat! Jenže dnes už krám stejně nemá, byl vlastně tenkrát ten Otto moudrý, nejmoudřejší ze všech. A jejich osmdesátiletá babička v krajkovém čepci a v židli se sametovým opěradlem, která uměla hebrejsky a v okolí budila úctu! Říkala, že kvečeru si půjde hledat na židovský hřbitov hrob, to jediné světlo v tomto údolí hořkosti a tmy. Hledávala ho tam třicet let, co k nim chodil, to tam ještě býval vrátným pan Klein, který pak zemřel stářím. A z babičky přejde na hezké, štíhlé, černoooké děvče s plnými nadry a rozpuštěnými vlasy vonícími rezedou, na chudinku Frýdu, která předstírala, že se ještě vdávat ostýchá, ale u jména pana inženýra se červenala už tenkrát před třemi léty, a pak si opět připomene Šimona, krásného, chytrého hochy, vzhledem podobného sestře. Klekával na zemi a lepil si do sešitku známky z Havelské a paní Šternová na něho stále křičela, aby se jí nepletl pod nohy, když vaří... Zase mu začala tuhnout šije, ale naštěstí si všiml, že u podlahy mávají křídélka a z vařiče uniká plyn, a tak rychle škrtl zápalku a připravil se k práci.

V prvním sáčku byly jáhly. Ví bůh, kde je pekař Pazourek teď ve válce sehnal, ale nebylo pochyb, že mu je v krámě tajně podstrčil, aby si udělal kaši. Pekař měl šlechtěnou tvář a pěstěné ruce a jeho chování bylo vybrané. Zákazníkům otevíral dveře, dámy oslovoval

„madam“ a uměl i německy. Panu Mundstockovi často ze svých válečných přídělů přilepšil. V druhém sáčku byla však vzácnost velická: pudinkový prášek. Pan Mundstock pudink nikdy nejedl, tím méně ve válce, ale pekař mu řekl, že se prášek sype do horkého mléka. Ale šeptal také, že se může sypat i do horké vody. Zjistiv, že má u vařiče kousek cibule a tuku, rozhodl se, že dnes udělá kaši a tu vzácnost nechá na nejbližší svátek, aby se nezkazila. Za necelé dva měsíce měla být Chanuka...

— Proto ho nezvou, křičí Mon, to je nějaká doba!

Ach bože, bože, on je tu ještě, vidí, možná tedy, že mě zvou proto, co vím. Že vím novinky o transportech od nebohého Moše Hause z Benediktské, který v poslední době myslí na duchy a ty novinky má přímo z židovské náboženské obce! Že vím, že první nedávno jely do Lodže, nyní budou jezdit stále, každý z nás může čekat předvolánku, ale bát se toho nikdo nemusí, vždyť prý v koncentráku otupí a tu hrůzu ani neucítí. Proto mě zvou, ostatně vždyť i sama o tom píše...

— Ale proto ne, vykřikne Mon, vždyť byl u nich před půl rokem a ty první odjely nedávno! Co je to za lži? Přece proto, že jim právě tohle neříká, že jim tvrdí všechno obráceně. Že jim řekne, že transporty do žádné Lodže nejezdí a jezdit nebudou, proto ho zvou! Že čekat předvolánku je fantazie! Že sice Němci ještě postupují, ale už brzy skončí, proto ho zvou! Protože je podvodník a lhář!

Klesnou mu ruce.

Zatočí se s ním svět.

Protože jsem podvodník a lhář, podvodník a lhář!

„Slepičko,“ zvolá k očkám, mžikajícím ke šmolkově modrým jazýčkům plynu, „protože ten člověk, co ti tady vaří kaši, je podvodník a lhář... Slepičko,“ říká náhle velmi důtklivě a z očí se mu derou slzy, „to nejhorší, co je, je ztratit naději. Ztratit naději je to nejhorší, co může člověka potkat. Bez ní je i boháč žebrák, natož pak my, chudáci s hvězdami. Slepičko, víš, co je to hrob?“

Kdybych věděl o nějaké cestě z té hrůzy, kdybych věděl, slepičko,“ šeptá, „v pokojíku za námi mám knížky, ty jsem si strádal třicet let, pohovku, tu na noc měním na postel, abych v ní ležel a spal, dveře,

ale ty vedou sem, do této předsínky, těmi se koncentráku neuteče. Lampa, co na ní pluje loď po moři bez začátku a konce, protože se točí dokola, mohu do ní skočit a odplout, v stínidle lampy? Nebo přemýšlet, jestli jsou duchové, jako nebohý Haus, je to cesta? Zrcadlo, ach ano, ale v tom vidím sebe. A okno, kterým vchází světlo, není-li zatemněné, okno ve čtvrtém poschodí... Ach, kdybych věděl o nějaké cestě, vždyť já bych pomohl všem, všem bych pomohl, ať nosí hvězdu či nenesí, vždyť jsou chudáci jako my, snad jen menší, že mají větší kapku naděje, a já bych jim pomohl. Ale já o záchraně nevím. Nevím o ničem...“ šeptá, „údolí hořkosti a tmy, jak říká paní Šternová, zdalipak už ten hrob našla?“ S bolestí zdvihne zrak od tvora, mžikajícího červenýma očkama vzhůru, ale v polovici cesty znehybní, nad vaříčem visí kalendář s kominíkem na prasátku a s nápisem Řezník a uzenář Alois Klokočník 1941... Vzpomene, že zítra se chce odvážit k Hausovi, ne pro zprávy z obce, ale že je to chudák, který je pryč s nervy a myslí na duchy, ke Šternům tedy pozitivně. V poloslepu nahmátne tužku, zaškrtně pozitivně a přikreslí k němu písmeno Š. Potom si otře oči, aby se zbavil slz, a vezme cibuli a začne ji na prkénku krájet...

Vtom někdo klepne na dveře.

Nůž mu vypadne z ruky.

Tvor zděšeně roztáhne křídla a s hlavičkou předkloněnou utíká, utíká do pokojíku, jeho tenké nožky se jen kmitají.

„Neboj se,“ volá za ním, „to není předvolánka, to jsou Čížkovi, ti místo zvonění klepou. Bože, mám zničené nervy, ještě že alespoň umím vařit.“ Otře si ruce a jde otevřít.

Na chodbě je paní Čížková s talířkem v ruce.

„Abyste se dnes trochu najedl, pane Mundstock.“

Pak k němu starostlivě vzhledne.

„Nemáte tam snad někoho?“

Dobrá paní Čížková s ustaraným pohledem a tváří.

Ani neví, jak jí poděkovat. Je mu najednou mnohem lépe.

„Pojď,“ volá radostně do pokojíku, když zavřel dveře, „paní Čížková nám přinesla buchty, to asi dnes pekla, víš?“ A když tvor ustrašeně přicupitá, řekne:

„A víš vůbec co, slípko? Schováme buchty na pátek večer, na sabat. Dnes je přece nesníme, když máme hody. Ale v pátek vezmu ty sváteční talířky, dáme je na ně, posypeme cukrem a prostřeme si stůl. Budeme zase jednou brát z prostřeného stolu...“, a náhle přivře oči, upře je kamsi do prázdna a říká: „Já budu sedět v křesílku, ty budeš stát na opěradle, já si budu myslet, že jsme na sederové hostině. Kolem budou hořet svícny a před námi ležet Šulchan aruch. Já jej otevřu a něco hezkého ti z něho přečtu, třeba o tom, jak máme mít rádi lidi nebo se starat, aby ptáčci, spadlí ze střech, nezmrzli, anebo o důvěře. Buchty zatím neztvrdnou. Kdepak dnes...“, řekne, když je při klápi a schovává do stolku, „dnes je potřebovat nebudeme.“

„Ale horkou ti tu kaši nedám,“ prohlásí, když stolek zavře, „popálila by ses. Sezobeš si ji, jen co trochu vychladne.“ Rád by se opět sehnul a pohladil tvora, ale vidí, že vlastně ještě vůbec nezačal vařit, a když mu tvor nadšeně klovne do boty, honem sáhne do sáčku, aby dal jáhly do misky na tuk. Ještě dobře, myslí si, že ten Mon už odešel.

— Ale co ostatní, řekne Mon zpovzdáli, copak Šternovi jsou jediní, co ho zvou? Ti také proto, že jim zkresluje pravdu? Ti také?

Ach bože, ještě je tady, myslí si a skloní se nad vařič, kde v misce se rozpouští margarín ve žlutou vodu, ostatní ho zvou také, vždyť je to pravda! A zdvihne hlavu a odevzdaně řekne:

„Tak to proto, že jsem před válkou hodně chodil do společnosti...“

Víš, slepičko,“ obrátí se pod vařič, „to ti musím ještě rychle povědět, než budeme mít to dobré jídlo. Já jsem před válkou moc chodil do společnosti, nežidovské, ovšem také do židovské, do Hlavovky. To byla kavárna na rohu náměstí. Byla tam veliká zrcadla, v kterých se kavárna zvětšovala dvakrát, a lustry se skleněnými korálky a židle a stolky a při zdích i pérové z kůže a v rozích musgrašky, v kterých se v zimě topilo, když venku padal sníh. Pánové, kteří se tam večer scházivali, mě zvali, abych přišel mezi ně, a já chodil. Na šálek kávy, v pátek na dvě deci červeného, víš, to jako před sabatem. V sobotu se tam nechodilo, to Hlavovku zavírali vůbec...“

— Ať raději míchá, řekne Mon, ať to nespálí.

Vezme lžící a míchá a řekne:

„...a také na biliár. Víš, to je taková hůlka, kterou se ťuká do dvou koulí bílých a jedné červené, ale to hlavní přitom je, aby sis ji na konci křídovala modrou křídou. Ta musí ležet na kraji stolu, na té obrubě, ale jen takový kousek, co se vejde za nehet. Pánové tam sice také hráli bridž, ale tomu jsem nerozuměl...“

— Ať radši přisype a trošku přísolí, sykne Mon, a taky dá trochu vody a do misky strčí...

Přisype a přísolí, dá trochu vody a do misky strčí, a šeptá:

„Víš, slepičko, ale páni mě tam zvali, hlavně abych s nimi rozprávěl o světě a také se informoval o politice. To mi připomínal ten Fuchs, co kouřil doutníky a dával si exportní pivo. Na rámech tam viselo hodně novin, také Tagblatt. Každý den ho tam páni četli, já také, ale německy se v Hlavovce nemluvalo. V Hlavovce se scházeli jen ti, co mluvili česky. Jan Ervín Mangel, redaktor Hlasatele, Hugo Kraus, předseda Matice školské, doktor Lechner z Moravské, co nebral od chudých peníze, Muneles, to byl primář od Panen, Reich měl špeditérství, Fleissig obchod kůží, Wolf dceru, ta studovala kožní choroby, ten odebíral Tagblatt domů, ale jednou přišel a řekl: Tak já ho, páni, už neberu. Jeho dcera si vzala Maura, který se zastřelil, že přišel o peníze... No a ten Fuchs měl továrnu na sýry a jednou dal Krausovi čtvrt milionu na českou školu v Rumburce. Ale tím si popudil německého poslance, který byl také Žid, ale jen z polovice, a ten od té doby nebral jeho sýry a hlásal, že ty s liškou a vránou jsou šizené. Ach bože, kdepak asi všichni jsou...“ Pak řekne: „Ale abych ti to dopověděl. Němci se scházeli jinde, tam jsem nechodil. Ale v té Hlavovce jsem býval mezi pány denně, rozprávěl, noviny četl, hrával ten biliár... Tak proto mě teď ostatní zvou, že jsem asi tolik chodil do společnosti...“

— Kdyby, vzkřikne Mon, kdyby, dal tam vůbec tu cibuli, co krájel?

Ach, cibuli, cibuli. Honem vezme prkénko a shrábne ji tam nožem.

— A co tady dělá ten pták, či co to je, vykřikne Mon, nemá snad hlad?

Tvoreček poskakuje pod vařičem a jeho očka jen září.

„Má hlad, má, však dostane, jen co to uvařím...“

— Blesky boží, ono to ještě není?

Sice to ještě není, ale už to bude.

Michá, přisypává, přisoluje, přilévá, do misky strká, i trochu kolem poskočí, aby to už co nejdříve bylo.

— A čím to, zeptá se Mon, že se vůbec naučil vařit *tak dobře*?

„No tak,“ povzdychne s pohledem na bledě modrou misku a musí se teď chtět nechtět trošičku usmát, „to holt už tak přinesl život...“

„Ale už to snad je,“ řekne a zhasne vařič, a tvor vesele mávne křídly a divže si krček nezkroutí, ale on ho těší: „Jen co to vystydne, ale bude to dobré, to jsi ještě ani nejedla. Kdepak dneska buchty, dnes budeme hodovat!“

Nese jídlo z koutku z předsíně do pokojíku a tvor nadšeně cupe za ním. Donese jídlo do pokojíku a začne jíst. Tvor si stoupne ke křeslu a trpělivě čeká, až ho vyzve. Vtom spatří Mona.

„Bože, on je tu ještě, to je k zoufání, a já jsem myslel, že už je konec...“

— Že ho zvou i jiní, dobrá, řekne Mon, ale kdo? Tak ať si ještě nakonec vzpomene, kteří...

A jeho nebohá hlava se začne rozehrávat jmény.

Bäckrovi. Aby řekl, zda si mají schovat věci, kdyby jeli. Obrazy a kožich, který dostala k svatbě a nemůže se od něho odloučit. Radnitzerovi, zda si myslí, že pojedou. On býval bankovní úředník. Kolb, co má dělat s dvaceti tisíci, s kterými počítal ke stáří. Haus, co s duchy. Bydlí ve svém starém vetešnictví v té Benediktské. Paní domácí Hekšová — a vzrušením už nemůže polykat — co prý si dělá k večeri, aby to nestálo moc lístků. „Proboha,“ vykřikne a prudce vstane, „tohle si dělám, tohle, co je tady na tom talíři, ale výjimečně, paní domácí, je to jáhlová kaše,“ upozorní varovně a musí se chytit stolu, musí hned zpět do křesílka, jak se s ním zatočí svět, vzpomene, že jedině pan Vorjahren se ho na nic neptá a... Je z jmen tak vzrušen, že se cítí jako v ohnivě peci: také ne nešťastná Rut Krausová.

A začíná mu to být divné, nepochopitelné, znepokojující, že ho všichni zvou, je mu, jako by se do něho dral oheň, jako by doutnal,

něco ho klovne pod stolem, je to vychladlé, vyskočí, ale v té chvíli jako by vzplál, zatmí se mu zrak a zbledne..

— Hospodin spas jeho duši, slyší výkřik a stín, překrýváje bledé světlo lampy, padá na jeho čelo a hruď, co to jí, co to jí? Kaši? Blesky boží! Vždyť jí pudink s cibulí!

Zbytkem sil, pokryt vlastním stínem, si uvědomí sáček, do něhož dal hadřík na stolek, a zjistí, že jedl s cibulí na margaríně sodu.

— Ještě že to nedal slepici, řekne Mon a v té chvíli zmizí.

S prázdným žaludkem, a přece ani s kapkou chuti se doplouží do předsínky za závěs. Sáhne pro talířek s buchtami. Tvor kouká, co dělá, a smutně stáhne krček mezi křídla. „Slepičko,“ podává mu buchtu, „kaše byla sice dobrá, ale já zapomněl, že z jáhel bývá tekutá, a to ty na noc nesmíš. Zobej, vždyť by ztvrdly...“ A tvor zacuká krčkem, zobne, a pak znovu a zobe a zobe, a když přijde na marmeládu, otře si zobáček o hruď či o nožku a on ho pohladí a kývne, a tvor ví, že je po jídle a má jít spát. Zobne do boty, ukloní se a vzlétne na proutěnou židli u venkovních dveří, jeho červená očka ještě naposled na něho zamžikají a už spí. Kropenatý se zobáčkem a nožkami nádherně žlutýma, že umělec by je lépe nenakreslil nejdražším kadmiem... A pak schovává zbytky bucht a řekne, v pátek Šulchan aruch nebude, ale najedli jsme se trochu alespoň dnes... A chystá se k spánku.

V pokojíku na stole spatří dopis Šternů a v jeho ztýraném vědomí se vynoří myšlenka jejich jediné naděje. Té naděje, která je dnes pro ně vším. Jeho myšlenka naděje je plná příchuti sody, ale jim je snad ještě hůř. Neví, co by dělal, kdyby k nim nešel, zda by je nechal na holíčkách, anebo jednal správně. Neví, a přitom ta otázka rozhoduje o čistotě jeho duše. Myslí na ně s příchutí sody, když mění pohovku v postel. Na paní Šternovou, na Ottu Šterna, na starou nebohou, na Frýdu a velice na Šimona. A myslí na ně s příchutí sody, i když zhasne světlo a ulehne.

A pak se mu začne něco podivného zdát.

Náhle jako by z dravých otázek, které mu dnes vyvstávaly z nitra, něco klíčilo. Jako by tím stálým strachem z předvolánky, cesty na shromaždiště transportů, všeho, čím se dny a noci trýzní a pod

čím klesá, se dralo něco zeleného do jeho bolavého vědomí. Neví zdaleka, co to je, jen mlhavě cítí, že se ho to týká, jako se týkají člověka jeho vlastní oči, podoba, život, a týká se to i mnohých jiných, například Šternů. Jako by se mu v jeho beznadějně hrůze, z níž nezná cesty, zjevoval nějaký dosud zcela skrytý paprsek, který, čím déle bdí, se mu jeví jako jediná naděje a spása...

Neusnul dlouho. Cítil sodu v jícnu, hodiny od Čížků slyšel tlouci půlnoc, i půl jedné, i půl druhé. Chvillemi také zaslechl z předsíňky jakési tiché zavrkání a myslil si, zdalipak nemá hlad, a v pokojíku slyšel chodit Mona i to, že často zastavuje blízko jeho lůžka, a šepтал si, nebýt jeho, byl bych se jistě při vaření nezmýlil. Ty okamžiky hleděl do tmy, jako by ho chtěl spatřit, zoufale spatřit Mona, alespoň jeho obrys, alespoň stín, který vrhá, ale beznadějně, marně. Trčela kolem něho neproniknutelná tma, světlo sem nemohlo odnikud proniknout. Ulice venku se hroužila v bezpečnou protiletickou tmou a okno jeho pokojíku bylo pečlivě zatemněno.

Jsou myšlenky, které člověka drtí. Jsou zoufalství těžká jak kameny egyptských pyramid. U parku někdo klesl k zemi, míhá se tam strážníková helma, lidé se tam hrnou ze všech stran. Má tam cestu i člověk s hvězdou. Že se však nesmí na ulici o nic zajímat, raději se obrátí a jde *opačně*.

Předvolánka k transportu, návštěva Šternů, koncentrák. Pocit, když se včera chystal k spánku. Myšlenky, které drtí.

Náhle slyší vyslovit své jméno.

Poklesne v ramenou a strhne aktovku k hvězdě. Zrakem se zachytí o věže za parkem. Ale vedle sebe vidí přízrak.

Tvář v černém šátku.

Je to jedna z žebraček z parku, která ho zná z lepších dob. Přehlédne ulici, kde by mohl přejít. Ale ona vztáhne ruku a dotkne se ho. A on se usměje...

„Pane Mundstock, tak jste to přece jenom vy...“

Nejasně cítí, že to žebračka není. Že tuto ženu nezná. Chce se zeptat, jak se má, a přejít k průchodu U Modré lilie.

„Pane Mundstock, já se celá chvěju. Na ulici může pán klesnout. Pane Mundstock, nevíte laskavě, jestli navštěvuje lékaře?“

Ulice k průchodu je prázdná. Chce se poroučet a jít.

„Pane Mundstock, všechno vám budu vyprávět...“

„Proboha,“ vzchopí se, „co vás napadá? Vždyť vás zavrou! Jděte honem pryč!“

Snad je tak statečná, snad myslí na své vysoké stáří. Když ukazuje na park, jednu prázdnou cestičku plnou suchého listí, přijde mu jí líto. Je stará, vrásčitá a má černý šátek. Jeho od dětství nabádali k lásce k bližnímu. A tu se vzepře, jako by byl v pasti. Stát s ní zde je horší než jít. Musí odsud a kam, to je jedno. Musí... S neznámou stařenkou do parku na cestičku plnou suchého listí...

„Pane Mundstock, pán si obstarává tabačky za lístky na jídlo.

Pán kouří a svítí do dvou hodin v noci, a když přijdu ráno uklízet...

Pán má v pokoji deset popelníčků...“

Zpola ji vnímá, zpola myslí, kdo to je. A pak, že vedle ní jde. Kdyby byl nešel opačně, nebyl by ji potkal. Je jako terč spletený ze slámy. Uprostřed terče je šesticípá hvězda s aktovkou. Ale hvězdu nezakryje. Je to trik průhledný. Toho, kdo si dnes na ulici tiskne aktovku, co chvíli se může někdo zeptat, co to na prsou skrývá. Bude-li to uduvač, zavolá strážníka. Urychlená předvolánka, cesta na shromaždiště transportů.

Hroznému nebezpečí se vystavuje vedle té stařeny, a přitom ani neví, vedle koho... Šimon ho potkal v Havelské, ač tam vůbec nešel. Jak by ho někdo nepotkal teď, když jde... Strach víří jeho hlavou a znenáhla se mění v pocit olova.

Park!

Už tam jsou.

„Pane Mundstock,“ slyší vyslovit své jméno, teď pod černými větvemi stromů, „můj pán...“

Ach, kdo to je, kdo to je. Paní Schleimová? Proč říká muži pán? Tak mluvila Rebeka u studny a Judit, ale paní Schleimová? Hledí do listí cesty, na kterou přišli. Je žluté jako hvězda na kabátě. Šternovi! Přijde sobota, ale otázce, jak u nich pořídí, se vzpírá. Pohlédne před sebe a vidí, že zde nikdo nejde. Lidé, kteří spěchají parkem, jdou alejí. Zde půjdou leda zoufalci. V olově jeho hlavy je zalita rodina Šternů a strach z setkání zoufalců. Bože, to nemůže být ona, Anny

Schleimová byla herečka v Německém divadle a její muž byl zubař. A deset popelníků, vždyť to nestojí za řeč, o kom to mluví?

„Pán říká, já musím v noci svítit a kouřit, copak nevíte, že dělám závěť?“

Někdo dělá závěť, tu dnes dělá každý. Paní Hekšová odkazuje dům a Haus z Benediktské také něco, měl vetešnictví. Šternovi? Neměl by něco sníst, než tam půjde? Třeští oči a zdá se mu, že se mýlil. Zde nechodí zoufalci. Jediným, který tu jde, je on. Potkává sám sebe. Proto je tu za každým rohem slídič. Na zvadlém trávníku, v černém křoví, za záhybem cest. To je park, který má být pro radost lidí! Havelská! Nejít a potkat ho, je hrozné. Ale jít a nepotkat, štěstí. Největší, jaké dnes může člověka, jako je on, potkat. Ale jeho, bohužel, nepotkalo...

„Jednou mi pán řekl, že neví, jestli se vrátí z koncentračního tábora, a chce mít tedy čisté svědomí. Já vám odkazuju tento dům a dvacet tisíc.“

Propánakrále, paní Weberová? Ale kdo by jí odkázal dům a dvacet tisíc? Streckrovi? Vždyť ji ani neznají! A mluví jako Judit, a přitom nemá ani židovskou hvězdu! Přece si ji, probůh, nesejmula! Taková hloupost napadla jen dva, Steinera a Knappa, když prchali na Slovensko. Správcová z jeho domu? Takový nesmysl, paní Čivrné je padesát... Jeho olověná hlava roste. Ví, že než půjde ke Šternům, musí něco ne sníst, ale spolknout. Sklouzne očima na její střevice, kráčející po suchém listí, a aniž ví, o koho jde, myslí si, že s tím jeho domem a dvaceti tisíci by byla dost bohatá.

„...a také mi řekl, že kdyby se přece vrátil, že mě vezme do své vilky v Klánovicích, a řekl ještě, a také vezmu vaši sestru a švagra a děti a všechny vás tam vyčastuju a vás udělám vedoucí.“

Je to k zoufání. Paní Jarná byla z Mokropes! Nehledě na to — zhrozí se — že paní Jarná je patnáct let mrtva... Hledí na její střevice a vidí, že jsou černé a velmi obnošené.

A tu náhle by byl vykřikl.

Poznal ji.

Když zdvihl oči od jejích ubohých bot, spatřil o kus dál na trávníku sochu zbídačelé stařeny v černém šátku a střevících. Byla to ona.

Mám zničené nervy, myslí si, jak jdou k soše, paní Schleimová, Jarná, která je patnáct let mrtva! Jak mě to mohlo napadnout? Vděčně pohlédne na sochu chudačky na trávě, vroubené sestříhaným křovím, a všimne si, že má v ruce tašku. Tahle vedle něho ji má také, v druhé, odvrácené ruce. Teď však sochu mívá a vidí, že nemá tašku, ale knihu. Knihu, nějaká stará spisovatelka! Zoufale se předkloní, aby viděl, že ta vedle něho ji má také. Ale má tašku. Hrůzou mu poklesnou kolena. Je to někdo jiný...

Avšak nestačí se vzchopit. Vidí, že jim pod nohama zřídlo listí a začíná probleskovat černá ztvrdlá země. V předtuše, že postranní cestička končí, zdvihne oči a v té chvíli nedohlédne... Před nimi se rozprostírá nekonečná alej.

Na aleji je méně listí, ale zato co se tu míhá lidí! Lidé spěchají alejí. Snad proto, že sem přišli tak náhle, se jeho ústa nevzmohou na slůvko odporu, že se tu ocitli dříve, než sem dospěli, a že tu nebytí je pozdě. A k tomu s bytostí, o níž nic neví. Jeho pokojík, v němž běhá slípka a čeká, že se co chvíli vrátí! Pohovka, lampa s plachetnicí. Spěchal tam a kde se ocitl? Kam ho to zatáhla ta tvář v černém šátku? Na hřbitov? Mívá skupinku smutečních vrb. Pod nimi jsou kopečky seschlé hlíny, hroby. Mezi nimi stojí čáp na jedné noze. Ale je to kříž. Ne, ptačí domeček. Zpod stříšky trčí list, který tam zanesl vítr. Ale je to klam jako ten o soše. Zpod stříšky hledí tlustá vypasená kočka a v té chvíli pozná, že touto alejí nedojde. Ztroskotá a to bude konec. Nejbídnější, jaký si představil. Myšlenka, že bude bídný ještě v rakvi, ho opráďá mdlobou. Není možné, vzepře se, něco spolknout! Proboha, vždyť má doma tři uklidňující prášky! Předválečné, švýcarské! Kde jsem je vzal? Přece jsem je nebral! Ale to je jedno. Jsou drahokam. Spíš bez nich na shromaždiště transportů, to už ho nespasí, ale ke Šternům...

Minou domeček, a černé větve stromů se nad nimi sklenou v síť, z níž visí sta žlutých a červených konfet a v níž se ozývá praskot a ševelení jeho jména. Kočky se nad ním prohánějí a mluví o předvolance.

V černých keřích, které se objevují u aleje, překryty stromy, prolézají podobné kočky a každý jejich šlápot je krok na shromaždiště. Každou vteřinu, která tu vedle tváře v šátku míjí, se přibližuje smrti.

Dva muži v šedých kožených kabátech a zelených klopených kloboucích se objevují v popředí nekonečné aleje a blíží se nápadně vojenským krokem...

Z očí mu prchá poslední jiskra života a olověná hlava se mu propadává. Vedle něho někdo jde a pořád něco říká, ale zdali je to paní Schleimová či Jarná, je už jedno. Ti dva zepředu se blíží a jejich ocelové oči hledí na jeho hlavu v hrudníku. Když jsou vzdáleni dvacet kroků, vykřikne. To nejsem já, to zde jde někdo jiný..., ale jejich šedé oči již pronikly jeho aktovkou, která je ostatně úplně prázdná. Bože, to není hvězda, copak nevidíte, že mně sem spadl list? Cítí, že červená, chudák se zapřel a je to marné. Kočky v křovích jako by se rozkvičely a jeho hlava v trupu se slila v jeden kus olova. Jako v mlze vidí ty dva sedm, šest, pět kroků před sebou, vedle sebe jakousi tvář v šátku, která pořád něco vykládá a vysvětluje, a pak přijde chvíle, kdy všechno zhasne. Cítí v hlavě jen olovo.

A tu se stane zázrak.

Jeden z mužů v kožeňácích se otočí, jako by chtěl vidět, kdo jde za ním, a pak druhému něco řekne. A přejdou, a už si ho ani nevšimnou.

„Ale abych vám řekla, pane Mundstock,“ slyší u svého boku lkát, „můj pán dělá závěť týdný a přivodil si otravu nikotinem.“

„Hospodine, co vlastně bylo...“, uvědomí si, že na chvíli ztratil vědomí, a přece všechno, co bylo, viděl... „Bože, to bylo zvláštní...“

„Ano,“ slyší lkát, „ale jeho zemřelý pan bratr to předvídal. Jistě jste ho znal. Taký se jmenoval jako pán, jenže Rudolf, a bydlil na Vyšehradě. Pánovi modraly ruce a otékaly prsty, takže je měl jako roupy, a tak nakonec se odhodlal k lékaři. Byl to asi měsíc...“

Musí se otočit.

Dvojí záda v kabátech s dvěma hlavami mizí na konci aleje rázným vojenským krokem.

Cítí, že něco překonal.

Smrt v podobě dvou gestapáků se k němu blížila, už lapala po jeho hvězdě a náhle — nic. Smrt se otočila, sama sobě něco řekla a šla dál. Jako by tu v té drtivé chvíli ani nešel. Jako by tu šla sama stařena a říkala si o otravě. Jako by se tu bylo stalo to, co v Havelské. Kde byl potkán, ač tam nešel, takže tam to bylo právě naopak...

„Když k tomu lékaři pán přišel, lékař mu řekl, jak se na něho podíval: Ale pane Kolb, vy moc kouříte, vidíte?“

Kolb!

Bože, vždyť je to paní Emílie Hobzková!

Vždyť ona vypráví o Kolbovi, co si neví rady s dvaceti tisíci!

A až se zachvěje. Neboť stará hospodyně pana Kolba je poctivá duše, ale to její vyprávění! Vždyť je známo, že mluví, jako by seděla v kuchyni a vyprávěla povídky. Poznává, že je s ním zle.

„Já vám všechny cigarety najednou nevezmu,“ vypráví paní Hobzková o tom, co řekl panu Kolbovi lékař, „já vám nechám deset denně. Ale ani o jednu víc. Přijďte za týden. Za týden pán šel k němu znovu a tu mu ten doktor řekl, držel jste se, pane Kolb, jen co je pravda, tak se držte dál. A nechal mu deset cigaret. Ale pán si asi myslil, že je vyléčený, a tak si zas přidal. Když jsem ráno přišla uklízet, měl na tom stolku, co píše, šest popelníčků. Bylo to, pane Mundstock, před třemi týdny. No a pak za další týden šel k tomu lékaři potřetí, ale když se vrátil... Víte, Eminko, řekl mi, tak dneska jsem u něho nepochodil. Ten doktor mi povídal, tak jak vidím, pane Kolb, byl jste neposlušný, a tak se s vámi nedá nic dělat. Když jste mě chtěl ošidit, já vás nemůžu dál léčit. Můžete si představit mou hrůzu, ptala jsem se pána, co je to tedy za lékaře, ale on jen vzdychl a řekl, to víte, Eminko, takový lékař! Ten holt má klidný život...“

Je rozhodnut. Vezme všechny tři prášky, i když se otráví. Za tu chvíli to stojí. Frýdý pomůže. A poohlédne se, co a jak s Šimonem. Vezme si prášky... Jeho oči teď pasou po chodcích. Pohlízejí na něho ostýchavě, povzbudivě, zamračeně, poslední jako by byli nadháněcí koček... Nejpestřejší paleta pohledů všech odstínů a barev, kterou si člověk uvědomí, jedině když je na sobě cítí... Je zvláštní, že je tak dobře cítí právě teď, kdy má olověnou hlavu a v očích, v nichž se

obrážejí, se chvěje pouze zbytek života. Ale možná že právě proto... Zjišťuje, že alej je nedohledná, ale zato má rozcestí. Vysokánské štíhlé stromy, pod nimiž se rozdvouje.

Umíní si, že se tam omluví a půjde.

Ale zatím je to truchlivě daleko.

„No, a pane Mundstock, co se stalo. Je to týden, co pán přiběhl domů a rozčilením nemohl ani mluvit. Víte, co je nového, Eminko, řekl mi ve dveřích. Tak ten můj lékař, víte, ten, co mě dál nechtěl léčit na otravu, jel už taky. Včera s židovským transportem do koncentráku...

A pak můj drahý pán řekl, víte, je to hrozné, Eminko, ale já musím spěchat s poslední vůlí...

A od toho nešťastného dne, když jdu v noci kolem jeho dveří, zase svítí a svítí jako dřív, ale to je právě to hrozné, že už ne do dvou hodin do rána jako před tou léčbou, ale do čtyř hodin a někdy až do snídaně...

A když k němu přijdu ráno uklízet, místo deseti popelníčků jich teď vysypávám dvanáct...

Chápete hrůzu toho případu?“

Ať už skončí, probůh, myslí si, skončí, teď není čas na vyprávění povídek, nejsme v kuchyni, ale v parku. Rozcestí se blíží. Dá-li se napravo, dojde na cestu, která ho dovede na ulici, a pak je za dvacet minut doma.

„...víte, Eminko, ono je to přece jedno, jestli se tady otrávím nebo zahynu tam, smrt je jen jedna...“

Za patnáct minut doma, kde je bezpečnější i navzdor tomu, že je tam dopisní schránka a zvonek, na který může každý zazvonit. A chudinka slípka, ta tam jistě běhá jak na trní...

„A včera mi řekl, že do týdne závěť skončí!“

Bože, kdyby mi radši řekla, jak se vaří jáhlová kaše, ale rozcestí je na dosah a tu instinktivně cítí, že si musí slova bytosti, která vzlyká vedle něho, patřičně uvědomit. Shlédne na ni a pozná, že po celou dobu, co mu vyprávěla, na něho prosebně vzhlížela a teď se snad rozpláče. Jen to ne, to ne, myslí si a rychle sklopí oči. Vidí špičky jejích střevíců a chvěje se, zda je to vše, co mu chtěla říci.

„Pane Mundstock,“ zaběduje, „kdybyste mi laskavě poradil, co dělat...“

Srdce pod aktovkou mu ustrne.

Rychle řekne, tabačenky pana Kolba zamknout do stolu a aby šel k někomu novému. Třeba k Propperovi. Ale vzpomene si, že toho ranila mrtvice, a tak honem řekne, k někomu jinému. A aby mu vyřídila pozdrav a že jí ani ruku nepodá, kdyby je tu v parku někdo pozoroval.

Jsou na rozcestí.

V poslední chvíli ho napadne varovat ji i jinak. Aby byla opatrná, kdyby se jí někdo zeptal, kdo byl ten pán, s kterým šla. Aby řekla, že ho kdysi znala, ale teď si na jeho jméno nevzpomene. A kdyby se jí ptal, o čem si povídali, aby řekla, že mu jenom sdělila, jak se dělá jáhlová kaše... A pak zneklidněn vlastními slovy se poroučí, ale paní ho ještě zdrží. Děkováním. Ach ano, stará hospodyně pana Kolba! Děkuje za dobré rady, které jí udělil — na zlomek vteřiny úžasem oněmí — a slibuje, že ho poslechne, když to říká on..., a že je šťastna, že ho poznala..., ale že by ho byla nepoznala..., že se za tu poslední dobu změnil..., jestli má vůbec co jíst. A není-li nemocný... Její hlas je starostlivý, ale on si už pomoci nemůže. Tak holt vypadám bídně, no, vždyť jsem snědl sodu, ale stojíme na rozcestí! A nahlas řekne, vždyť jsem si, proboha, pokazil žaludek, vzal jsem sodu, a ona pokývá hlavou a řekne, nevolnost, ale sodu raděj neberte... Ale on už neposlouchá.

Šla asi po levé cestě, on utíká po pravé, kterou se začne vracet tam v ten směr, odkud vyšel, listí žluté jak jeho hvězda mu chrastí pod nohama a v tom úprku cítí, že v něm vzrůstá neklid víc, než když šel s ní, strach z toho, že s ní vůbec šel, strach z minulého času, který už nelze odestát, a pak strach, že teď prchá, štvané zvíře, sám, sám, sám... V té chvíli, kdy si to uvědomí, zahlédne za stromy věže kostela a roštím kraj parku, místo, kde se neznámému udělalo zle, a zjistí, že je dosud obklopeno zvědavci, mezi nimiž se pořád míhá strážníková helma... A tu poznává, že je na konci sil. A zbytek posledních zašeptá to své známé jméno...

V tom okamžiku jako by se shluk lidí rozestoupil a někdo z něho vyšel a on pozná, že je to ten, koho volal. Mon...

S paní Hobzkovou...

Ve třetí ulici za parkem musí zpomalit chůzi. Uvědomí si, že šel kolem parku a náhle se mu udělalo zle a klesl na dlažbu... Uvědomí si, že má od té dlažby kabát plný prachu, ale nemůže se zastavit, aby se očistil, vypadalo by to jako provokace. Raději už dojde.

S aktovkou na zaprášených prsou se dovleče do čtvrté ulice.

Snaží se upamatovat, jak se to vlastně stalo, že šel kolem parku a klesl... Snad to bylo z hladu, snad že snědl včera sodu. Shlukli se kolem něho lidé a přišel strážník. Ještě štěstí, že se tam naskytla ta paní Hobzková... Vzpomene si, jak ho se strážníkem zvedala z dlažby, jak mu podala klobouk, jak ho vedla parkem, kde potkali nějaké muže, kteří ho přehlédli... A Kolb, otrava nikotinem, bože, ještě štěstí, že on nekouří, alespoň nedělá závět. To poslední ho napadlo, když byl na konci čtvrté ulice.

Po páté se doploužil. Když míjel řeznictví a uzenářství Aloise Klokočníka, což bylo od jeho domova přes roh, napadlo ho, co by si se závětí on počal, i kdyby kouřil sebevíc.

Komu by co odkázal on, ubohý pan Theodor Mundstock v zaprášeném kabátě s šesticípou židovskou hvězdou, který právě před chvílí vstal z dlažby, paní Hobzková ho vedla parkem... Chudák Kolb, na co se to spoléhá, vždyť dnes nic odkazovat nejde! Vždyť všichni mohou do koncentráku, kde se po nich třeba slehne země... S aktovkou na prsou, shrbený, s hlavou natočenou vzhůru se doplouží před dům, kde bydlí.

Jakýsi vyzábělý plešatý člověk postává před domem bez klobouku, hledí na něho potměšile a zálučně a jeho mozkiem bleskne, pan Korka! Jeden z nadháněčů koček z parku! Jako by toho ještě nebylo dost! Dělá, že ho nevidí, ale cítí, že on jeho ano. Že si dobře všiml jeho zaprášeného kabátu. No, mám trochu zaprášený kabát, upadl jsem na dlažbu, probůh, co na mně ještě chcete vyslídít, a vběhne do dveří domu, ale vtom mu bleskne hlavou, kde zůstal Mon. Vždyť ho spatřil u parku, přece tam ještě neleží! Vždyť ho viděl vstávat...

Ohlédne se, ale za ním není nejmenšího stínku. Z lidí, které spatří za sebou, nikoho nezná, kromě vyzáblého plešatého udavače Korky. Nikdo nezná, kromě udavače Korky, ani jeho. Nějakého pana Theodora Mundstocka, který bydlí tadyhle...

Pak se začne vláčet v zaprášeném kabátě a klobouku po schodech do čtvrtého patra.

Vláčet po schodech z téhle jedné nešťastné vycházky, kterou musel dělat, neboť ho vyzvali, aby se šel hlásit na úřad o přiděl nových ulic, které měl napříště zametat od prachu a smetí...

Když vyšel z domu, na ulici se šelo. V listopadu se šel brzy. Jemu to připadalo, jako by se vydával na cestu do tmy. Ale za tou domnělou tmou viděl hořet Šternův lustr v malé jídelničce a ta představa s něčím, čemu se usmíval, mu dodávala síly.

— Je to zvláštní, řekne stínu, když zašel za roh, ale já jsem opravdu u Šternů dlouho nebyl. Asi se teď ve válce ostýchám. Ale co! řekne, když minul řeznictví pana Klokočníka, já k nim přece nejdu z kázně.

— Ze strachu, sykne Mon, aby se někdo neptal, proč tam chodí, ze strachu!

— Kdepak, mávne rukou, strach by nic nezmohl. Mě přece ke Šternům něco láká...

Míjí paní, která táhne holčičku zoufale se vzpírající jít domů. Usměje se a myslí si, chudák. Šel se, padá mlha, venku je tak nevlídno...

Ano, tak nevlídno, neměl přestat k nim pravidelně chodit. Vždyť co ho k nim vlastně láká?

Představa teplého místečka, dveří, které má otevřeny. Představa, že se má o koho starat, nad kým bdít. Měl plány s jejich Šimonem. Skládal v něho naděje. Představoval si, že ten hoch má před sebou krásnou, jasnou budoucnost, jejíž představa se mu jako z učarování pokaždé pojila s takovým nějakým křehkým růžovým porculánem, s takovou zvláštní pohádkovou růžovou barvou, budoucnost, k níž mu přispěje

skromným dílem, člověk, který sám nemá ženu ani děti... Před třemi roky mu však Němci jediným kopnutím všechno rozbili, jako by to byly prázdné, hloupé fantazie, figurky z porculánu, a on přestal ke Šternům pravidelně chodit. A tu před ním vyvstane představa, která ho obestře krásou, jassem, růžovostí, jež naposledy cítil před třemi roky.

— Blesky boží, řekne Mon, on se v něm probouzí život. Vždyť tam ještě ani nejsme! Kdoví zda tam vůbec dojdeme?

— Strach z cesty je lichý, mávne rukou.

Cítí to v nohách na šeré vlhké dlažbě, která ho studí a lechtá v krku.

Když přecházel ulici, byl by náhle skočil pod nákladní auto. Lidé na chodníku na zlomek ustrnuli, ale šofér jede dál a šerá vlhká dlažba je opět prázdná.

— No tak, a zdali dojdeme! Ne! Německá bota mu nic nerozkope! Život je krátký a co z něho měl? Práci a kázeň, kázeň a práci, a život mu unikal pod rukama. Neměl k nim přestat chodit! Teď však... Chce ještě chvilku o tom snít, je to tak krásné, jasné, růžové, ale vtom Mon řekne:

— A bude-li zvracet?

— Ovšem, šeptá, tvrdil, že spolkně zázrak. Ale zvedne se mu žaludek, zbledne a je po snění. Vráť se do hořkosti a tmy možná ještě horší. A ta ostuda! Copak nevzal zázrak, aby se tam držel?

— Opil se, myslí si, přece tři švýcarské prášky a proč bych měl zvracet právě tam? Copak jsem je nevzal, abych se tam držel?

— Jak chytře myslí, aby tak ještě objevil, co je to za naději, kterou v sobě od předvčerejška cítí. A Mon se usmívá.

— Tak vidíš, usmívá se, i to je možné, kdo vůbec ví, je-li svět údolem hořkosti a tmy? Babička Šternů se může velmi mýlit. Vždyť ona pro to vlastně nemá jediného důkazu. Ona to tvrdí jen proto, že to čte v nějakých hebrejských knížkách... Jde se mu, jako by byl zbaven tíhy, a představuje si, jak jsou v této chvíli Šternovi v jídelniče a čekají ho, jako tomu bývalo dříve. Paní Šternová říká, tak za chvilku přijde pan Mundstock. Běž otevřít, já si přičísnu vlasy... Možná že něco takového právě říká Šimon. Za chvilku přijde pan Mundstock. Já mu vteřvu sám. Anebo babička. Jen aby už tady byl.

Frýdo, šla otevřít a vzala ho sem do tý jídelny, kampak mi zase dala ten sváteční čepce... To snad jediný on, Otto, sedí a mlčí. Myslí si, však se dočkáte... Ano, to si říkají a mají starost. Hlavně s Frýdou a s transporty. S obchodem se střížním zbožím ne, ten jim vzali. A on toho má také dost. Například, neví-li něco o Rut Krausové. Ale tohle hned zavrhne. Spíše se zeptat na pana Vorjahrena. Ale o něm vědět nebudou. Znali ho jenom podle jména... Míjí zeď domu, polepenou ohavnými, mlhou zvlhlými plakáty, na které se dnes ani nepodívá.

„Herrgott, nehm' sie Brille, sie...“, křikne někdo, přilepený k předku jeho těla, odstrčí ho a s klením jde dál. Ale kdepak brýle, zarytec, točil se k plakátům a neviděl ho. A vzpomene, když k nim někdy přišel kvečeru...

— To pili víno a tancovali, že? ozve se Mon, hodně hrabali peníze, co?

Trhne sebou, jako by ho cosi bodlo. Každý si myslí, že když Šternovi a obchod, pytle zlata. Pomluva, která se občas prodírá i do lepších mozků. Dnes ji ovšem podporují vším možným, jako právě těmi plakáty, na které civěl Němec. Obrázek chudého Žida, který sedí na pytlí zlata. Tady to vidíte, jak to chodívalo, koukněte se na obrázek a víte všechno. Mon? Vždyť je před válkou ani neznal. Chodí s ním od prvního dne okupace. Může mu den jeho zrodu udat v kalendáři, takové datum se pamatuje celý život. Ale, řekne si, kdyby byli pili a tancovali, kdyby! Kdyby byl také on trochu pil a tancoval! Kdyby býval aspoň jeden z těch pytlů zlata, jaké natiskli na plakátech! Alespoň by byli trochu užili života jako jiní. Jako třeba právě ti, kteří ty plakáty tiskli.

Neužili nic. Práce, kázeň, kázeň, práce, ohledy, aby se neřeklo, to byl jejich život, a teď je týrají a štvou. Ale opravdu, vždyť ono vůbec není pozdě! Vždyť se dá všechno dohonit! Ne, policejní bota mu štěstí nerozkope...

— Opil se, opil, šeptá Mon, jde, jako by k nim kráčel v nejhlubším míru, ale jsou to prášky. Náhle si všimne, že došli k lesu.

Kdyby šel parkem, zkrátil by si cestu. Ale je mlha, šero, a kdyby potkal kočky, ještě by ho zastavily. Ještě by ho v tom šeru a mlze parku obvinily ze sabotáže... A stočí se podél okraje... Jak teď kráčí,

zjistí, že drží-li se při keřích, jde po suchu a necítí vlhko v nohách ani krku a ani se nemusí vyhýbat lidem, jež mívají jako temné stíny, ač se teprve šerí a je mlhavo.

Pámelníky, bezy, zlatý déšť.

Kdyby mu nebylo tak lehce, myslil by si, ach keře, stojí na jednom místě, nikdo je nepodezírá, nehrozí transportem, za nějaký týden na ně napadne snížek. Lidé budou kolem nich chodit, nanejvýše řeknou, napadl sních. A na jaře, až vysvitne slunce, vyrazí lístečky a vzkvetou, budou se dívat na lidi, pozorovat tramvaje, ptáky ve svých větvích, děti skotačící, a o nějaké válce a perzekuci, která se rozmohla mezi lidmi... Ovšem, jsou keře, nemusí se vykázat původem, myslil by si, kdyby mu nebylo tak lehce, lidem je jedno, stojí-li zde pámelníky, bezy nebo zlatý déšť, to snad jen fíkové a citronové keře by tu dnes netrpěli, ale tyto jsou na sto procent zdejší a nic jim nehrozí. Oč jsou šťastnější než člověk, u kterého se všechno sleduje a zkoumá, oč lepší být keřem než nějakým panem Mundstockem, který teď právě kolem nich spěchá?

— Květiny?

— Ach, květiny jsou na tom hůř, řekne stínu, jak spěchá podél keřů, ty musí čekat na jednom místě, až je někdo utrhne. Někdo přijde, utrhne je a tu musí tušit svůj konec. Víš, řekne stínu a zlitosť, tušit konec je právě tak strašné jako ztratit naději.

— A vůbec, řekne za chvíli, kdybych byl keřem, nemohl bych pospíchat ke Šternům. A nemohl bych ani cítit naději. Je snad přece lepší být člověkem. Ale jestli se tak honím za přeludem, za nějakým mámením smyslů... Zaslechne kroky pod nohama a myslí si, ech, kočka vyběhla z parku. Pak si uvědomí, že je to Mon...

Když končí park, končí i keře. Před ním se rozprostře nová ulice, modravě černá a vlhká, Rýnská.

Spěchá Rýnskou, nedívá se napravo nalevo, a Mon si pobroukává, je chudák, chudák. Ale prohrát nesmí! Ať mluví o čemkoliv!

— Ne, nejsem chudák, spěchá Rýnskou, neprohraju! Vždyť to cítím! Nejsem!

— Ale je, to ty prášky, ale to je jedno. Hlavně že to cítí. Ale, řekne Mon a podezíravě si ho změří, co jim to vlastně dnes bude vykládat? Už na něco přišel?

S úsměvem sáhne do kapsy, kde má balíček, zabalený do starých novin.

— No tak, karty, to je jiná řeč. Ale co?

— Snad mě něco napadne, řekne. Transporty opravdu jezdí. Do Polska, do Lodže. Ale budu říkat, že nejezdí. Ach Lodž, řeknu, takový omyl. Čirý výmysl, vždyť vy jste to vzali ze vzduchu, řeknu, ačkoliv jsem slyšel, že je to teprve začátek, jak řekl starý Haus... A válka skončí co nejdříve, jim opět řeknu, do jara, jen co rozkvetou keře. A připomene si sabotáže, které ho napadly u parku...

— Sabotáže, zvolá a Mon napne uši.

Ano, sabotáže a stávky! A v příjemném vzrušení ho napadne, že takové sabotáže a stávky by vlastně měly nacistům škodit. Jde s očima upřenýma na šerý, vlhký chodník Rýnské ulice a přemítá, co znamená „škodit“. Znamená to rozvracet hospodářství. Rozvrácené hospodářství, ale to ještě není všechno... A tu se musí pousmát.

— To je tak, vysvětluje, rozvrácené hospodářství dokáží Němci udržet rok. Řeknu raději několik měsíců, jen co rozkvetou keře. No a z toho plyne nespokojenost. A to pak znamená, že lidé mají války dost a začínají se bouřit...

Mon úžasem zkoprní.

— Bouřit? Němci? vydechne a srdce mu v těle poskočí, ale kde? Všude?

— V Bavorsku přece, usměje se, v Bavorsku. Anebo ve Východním Prusku a v Porýní. Aby v tom byl východ i západ, víš?

— Ale, namítne Mon, budou ti Šternovi takovým výmyslům věřit? Nezní to dost nevěrohodně, že se bouří, když ještě postupují? Neměl by si to schovat, až začnou opravdu prohrávat?

Je to pravda. Je však otázka, zda se toho dočká. A tak řekne, že ne. Že o bouřích v zázemí může klidně mluvit, když řekne — a chvíli s očima upřenýma na vlhkou, zešeřelou dlažbu přemítá — když řekne, že při ofenzivách mají velké ztráty. Ano! Je to logické. Velké ztráty

na životech, z toho nespokojenost v zázemí, a z té zase sabotáže a stávkou, v Porýní a v Prusku. A pomyslí si — poněkud smutně — zda se vlastně nedá všechno na světě zdůvodnit, jen když se přijde na to právě.

— Fantastické, myslí si Mon, blesky boží, fantastické, dneska ty Šternovy ohromíme, vždyť ti z toho oněmi! A představí si úžas, který u nich vyvolá, a radostí začne až povykovat.

Utiší se teprve, když Rýnská ulice končí a odtud v šeru dálky zahlédne jakýsi povědomý dům.

— Hospodine, zvolá, vždyť my jsme tady!

— Ano, vskutku. No a..., řekne s pohledem do mlhavého šera, byla tak zlá, ta cesta ulicí, byla?

— Ovšem, řekne, abych nevběhl pod auto, ale copak nemám oči? Abych nevrátil do nějakého Němce? To je hloupost, to se přece ani nestává. Abych se nenachladil od nohou? Ale to si může myslit jen paní Šternová. Tak proč bych měl z ulice strach?

— Ach to? Že by chtěl strážník můj občanský průkaz? Vidiš, to mě ani nenapadlo. Ale tak to nic. Ten mám v pořádku.

— Že je v něm vytištěno velké J? Co má být? Copak mi může ublížit? A že mám na kabátě židovskou hvězdu? S úsměvem mávne rukou. Zabijí smrt, hvězda svítí...

— Že jsem se dříve bál, zvolá, tak to byly asi nervy!

— Ale vždyť jsou v tom teď prášky, řekne Mon a on vzdychne a vrhne se do mlhavého šera směrem k známému domu.

Tu se mu Mon začne plést pod nohy a on chtěj nechtěj musí zpomalit krok, více si všímat lidí, a myslí si, bylo by přece jen lepší, kdyby nikoho nepotkal, aby neviděli, že k nim jde...

— Tak přece strach, řekne Mon, ale on to popře.

— Jen malá kalkulace, řekne a kráčí co noha nohu mine, někteří zdivočeli a pátrají, kdo u sousedů zazvoní. Uvažují, kombinují, dokud na něco nepřijdou. A když přijdou, je to svatě, zvláště když to už někomu řekli. Kdyby mu nebylo tak lehce, myslil by si, bože, copak žijeme, abychom se navzájem hlídali? Je to snad smysl života? Přece lidé, kteří se stále špehují jako v kriminále... Ale co lidé, řekne, jde

přece o Šternovy! O ty staré nepřátele, jak nacisté šíří. Jde o něho, Ottu, a o ni, Kláru Šternovou, a o Frýdu a Šimona a o jejich osmdesátiletou babičku. A o něho, pana Mundstocka, nepřítele pořádku, jak se na jedněch plakátech praví, o pana Mundstocka, který právě před chvilkou vymyslel fantazii o rozvráceném hospodářství, sabotážích a stávkách, aby jimi potěšil ubité duše Šternů, opravdu, ironie smutná k pláči, nejde na světě všechno zdůvodnit, jen když se přijde na to pravé? Ale ne! Kdyby mu nebylo tak lehce, snad by na to myslel, teď však ne. Jsou to ty prášky.

— A byl jsem vlastně hloupý, řekne náhle, jak se blíží v mlze k domu, vždyť já jsem býval celý svůj život samotář! Vždyť já jsem nikam ani nešel! Občas do kina, na procházku a na to své místo, kam jsem chodil denně, to byl kromě Šternů celý můj život.

— Na místo, kam chodil denně, to tedy samotář nebyl, řekne Mon, v té Hlavovce byl pečený vařený..., ale tu, jak to řekne, on se převelmi smutně usměje.

— Ale kdež, vždyť to vůbec není pravda, to na Hlavovku nemyslím. Pánové mě zvali, abych přišel mezi ně, to je pravda, ten inženýr Fuchs fabrikant, ten Muneles primář, ten Fleissig..., abych poseděl, přečetl noviny, abych si zahrál biliár... Ale jestli jsem tam byl za celý svůj život třikrát... A biliár? Vždyť ani nevím, jak se to hraje...

Vidí, že došel před Šternův dům. Za jeho zády se mihl nějaký vyzáblý holohlavý stín.

— Zdivočelý, šeptá Mon, Korka...

— Ale ten zde nebydlí! A je listopad a tenhle má na hlavě klobouk. Jak ví, že nemá vlasy?

Ve dveřích domu se ho dotkne úzkost.

— Ať žije statečnost, ať žije zázrak, šeptá Mon.

Zatne rty a úzkost je opět tatam.

Na chodbě bliká modré světlo. Z rohu přízemí vyjde nějaká tlustší paní v šátku. Přejde kolem něho a vidí ho, ačkoliv dělá, že ne.

— Smůla, šeptá Mon, ale to nic. Může si říci, že ji nepotkal. Zrovna jako s těmi transporty, co nejedí do Lodže, jak jim bude za chvilku tvrdit...

Může to být správcová a ty nebývají zlé, uvažuje, ty obvykle mají Němců plné zuby. Záleží, jak v kterém domě. Měl by se Šternů zeptat. Příležitostně, na tlustou paní v šátku, kterou potkal.

Do schodů jde co nejrychleji, ale nepotká už nikoho. Ve třetím patře je na jedné dveřích vizitka Otto Štern.

— Ale jen aby, vykřikne Mon, ty prášky vydržely do konce!

— Aby nepřestaly působit uprostřed!

Mávne rukou a trochu mu zvlhne čelo.

Ale hned oschne.

Ještě než překročil práh jejich bytu, zodpověděli to, nač se pro jistotu přece jen ihned otázel.

Že tlustá paní v šátku z přízemí je vdova Emila Taussigová, která zítra ráno odjíždí do Lodže...